

Lieto,
Pahka, Pahämäki 1976
Kaivauskertomus

Rautakautinen polttokenttäkalmisto ja asuinpaikka

Aikaisemmat tutkimukset:

Tarkestusmatka 1970, A.-L. Hirviluoto.

Fosfaattikartoitus 1974, J. Luoto, A. Saarinen, E. Ilvonen.

Kaivaus 1975, J. Luoto.

Koordinaatit:

Pk. 1043 12

x 6709 64

y 575 50

Yleistä

Pahämäen muinaisjäännealueen kuvaus sisältyy vuoden 1975 kaivauskertomukseen, eikä sitä tässä toisteta. Vuonna 1976 pyrittiin tutkimuksen piiriin otetun alueen perinpohjaiseen kaivamiseen, mikä myös toteutettiin. Kaivaukset suoritettiin arkeologian oppiaineen toimeksiannosta allekirjoittaneen johdolla 31.5. - 15.6. 1976. Kaivajina toimi 6 arkeologian opiskelijaa ja 4 koulupoikaa. Varoja tutkimukseen saatiin Liedon kunnalta ja Turun yliopistolta yhteensä 4000 mk.

Kaivauksen koordinaatisto ja kiintopiste ovat samat kuin edellisen vuoden kaivauksissa. Kiintopisteluvuksi määrättiin kuitenkin 018, kun se edellisellä vuonna oli 014. Vertailtaessa eri vuosien korkeusarvoja on siis otettava huomioon 4 cm:n korjaus.

Tutkimukset

Aluksi tutkittiin se 22 m²:n suuruinen alue, josta edellisellä vuonna oli voitu kaivaa vain yksi kerros eli paljastaa turpeen alla oleva kalmistokiveys (ruudut 8:II-III, 9:A-I-III).

Muovi- ja turvekerroksen alla talvehtinut kiveys otettiin uudelleen esiin ja kartoitettiin. Tässä yhteydessä saatiin joku-
nen löytö ja massatavaraa.

Niin tässä kuin muissakin kerroksissa löydöt punnittiin ja merkittiin kartalle, massatavara otettiin talteen ruuduttain.

Toisessa kerroksessa ei enää ollut ensimmäisen kerroksen suhteellisen tasaista pikkukiveystä, vaan isojen kalmistokivien väliin oli siellä sijoitettu pikkukiviä, joiden lomasta saatiin huomattavan paljon löytöjä. Erityisesti tässä kerroksessa huomio kiintyi ruuduissa 9:II-III tavattuun löytökeskittymään, joka sisälsi mm. niittinauloja. Sama keskittymä tavattiin edelleen III kerroksessa, jossa sen keskeltä saatiin runsaasti heikosti poltetun luun paloja. Ne otettiin erikseen talteen ja merkittiin kartalle.

Kolmannessa kerroksessa ei isojen kalmistokivien lomassa ollut säännöllistä kiveystä. Alueilla, joilla pikkukivipakkausta esiintyy, kiveyksen paljastaminen oli ilmeisesti ollut puutteellista I-II kerroksissa. Aikaisemmin mainitun löytökeskittymän lisäksi huomio kiintyi tässä kerroksessa ruutujen A-I:9 alueella tavattuun sorakerrokseen. Se kattoi lähes koko alueen sen itäisintä laitaa lukuunottamatta. Ruutujen luoteiskulmauksesta tavattiin myös selvää kalmistokerrostumaa. Savensekainen soramaa sisälsi porfyryri-iskoksia ja ilmeisesti kivikautista keramiikkaa. Kalmiston löydöstä siitä ei tavattu. Samanlainen rakenne tuli esiin vielä IV kerroksessakin, jolloin luoteiskulman kulttuuri-kerroksesta saatiin pari kalmistolöytöäkin.

Selvin kalmiston nokimaa tavattiin tänäkin vuonna kiveyksen alta, ja se pyrittiin kaivamaan IV kerroksessa. Tässä kerroksessa huomio kiintyi jo ruudussa 9:III sijainneeseen hiekkakivilaakaan, joka oli tullut näkyviin jo edellisessä kerroksessa. Tutkimuksessa sen saatettiin todeta kuuluvan kalmistoon, sillä kiven alapuolelta tavattiin likaisenharmaata maata. Tutkimuksissa ei käynyt selville, mikä tällaisen jo kivilajiltaan oudon laattakiven kalmistoon asettamisen tarkoituksena on ollut, ja se on tuskin muutenkaan ratkaistavissa.

Toinen IV kerroksen erikoispiirre oli scrapitoisen maan esiintyminen ruudussa 8:II. Tähän viittaavia havaintoja saatettiin tehdä jo edellisen vuoden kaivauksissa, mutta vasta tässä kerroksessa soramaaläikät saivat suurinpiirtein selväpiirteisen muodon. Edellisenä vuonna saatu käsitys, että kalmistoon olisi tehty

sekundaareja ruumishautauksia ei kuitenkaan saanut vahvistusta tämän vuoden kaivauksissa. Vaalea maaläikkä ei osoittautunut haudaksi, eikä sillä voitu todeta olevan yhteyttä ruudun rajoilta löydettyyn hunnun pronssireunukseen. Vaikka eri puolilta kalmistoa saatiin tänäkin vuonna tekstiilien jäännöksiä, ei yhdessäkään tapauksessa voida osoittaa niiden olevan peräisin haudasta. Pikemminkin on luultavaa, että kalmistoon on suhteellisen myöhäisenä ajankohtana (1000-luvulla) kätkeyty vainajan puvun osia, vaikka vainaja itse on haudattu jonnekin muualle, mahdollisesti kristityn haustaustavan mukaisesti. Sekundäärin, polttamattoman rautakauden lopun löydöstön esiintyminen polttokenttäkalmistojen ja yleensä polttahaustausten yhteydessä on suhteellisen yleinen ilmiö Varsinais-Suomessa. Selvin analogia Pahanmäen tapaukselle on joen toiselta puolelta, Haimionmäen kalmistosta, ja muina samantapaisina esimerkkeinä voitaisiin mainita Kaarinan Ravattula ja Maskun Mäksmäki.

Viides kaivauskerros käsitti varsinaisen kalmistokerroksen alapuolella olevan harmaan hiekkapitoisen maan. Sen paksuus vaihteli eri puolilla huomattavastikin, kuten punnituksista käy ilmi. Se sisälsi kivi- tai pronssikaudelle tyypillistä esineistöä ja on aivan ilmeisesti luonnehdittavissa asuinpaikkakerrokseksi. Asuinpaikkaan kuuluvia löytöjä tavattiin myös ylemmistä kerroksista. Muutama löytö mahdollistaa kerrostuman ajoituksenkin.

Joitakin kalmistoon kuuluvia löytöjä saatiin viidennestäkin kerroksesta. Ruudussa 8:III oli huomattavin löytökeskittymä. Kysymyksessä oli kulttuurikerroksen läpi pohjamaahan tehty kuopanne, jonka pohjalle oli asetettu matala, uurrekoristeinen saviastia. Se oli löydettyessä erittäin hauras ja osittain hajonnut. Astian ympäriltä tavattiin muutama hiilen palanen ja rautanauvoja t. niittejä. Viidennessä kerroksessa nauvoja oli neljä (löydöt 5, 6, 9, 10), ja niistä kaksi ensimmäistä oli vaakasuorassa ja kaksi seuraavaa pystysuorassa, kanta alaspäin. Edelliseen kerrokseen kuuluvat tämän ryhmän naulat (löydöt 1, 16, 19) olivat niinikään pystyssä ja kanta alaspäin.

Ilmeisesti samankaltainen muodostelma tavattiin kaivausalueen kulmuksesta, ruudusta III:9. Se oli pieni kuopanne, joka ulottui kalmistokerroksen alapuolella olevaan karkeaan soramaahan asti. Tässä tapauksessa kuopanne oli kuitenkin löydötön, eikä sitä siten var-

masti voida liittää kalmiston yhteyteen, vaikka tämä vaihtoehto onkin todennäköisin.

Ensimmäinen kuopanne on aivan ilmeisesti urnahautauksen rudimentti. Polttohautauksista tavattujen niittinaulojen esiintyminen keramiikka-astian ympärillä osoittaa selvästi, että kysymyksessä on hautaukseen tavalla tai toisella liittyvä muodostelma. Tällaisia selviä urnahautauksen jäännöksiä esiintyy myös Liedon Pitkäsmaen polttokenttäkalmistossa.

Tutkimuksen päätteeksi kaivausalueen itäreunasta laadittiin profiilipiirros, josta kiveyksen ja kulttuurikerroksen suhde ja rakenne käyvät ilmi.

Edelläkuvatun kaivauksen lisäksi tutkittiin loppuan ruutuihin A-I:8 ja 7:II-III jäänyt kerrostuma. Kaivauskerroksia erotettiin kaikkiaan kolme, " pohjakerrokset 1-3 ". Runduista 7:II-III tavattiin vain epämääräinen pohjakiveys, mutta ruutujen A-I:8 alueella oli suhteellisen tiivis kalmistokiveys. Sitä tutkittaessa saatettiin ruudun 8:I alueella tavata samanlainen kulttuurikerroksen pohjaan tehty kuopanne kuin varsinaiselta kaivausalueeltakin. Tässä tapauksessa kuopanne oli reunustettu pienillä laattakivillä sillä tavoin, ettei laattakivien ja kuopan yhteyttä voinut epäillä. Valitettavasti tämäkin kuopanne oli löydettömänä tarkemmin ajoittamaton.

Tälläkin alueella huomio kiinnitettiin tutkimusten päätyttyä kaivausalueen reunaan muodostuneeseen leikkauspintaan, jotta voitaisiin kontrolloida tasokaivauksissa saatuja tuloksia. Tehdyt havainnot käyvät ilmi profiilipiirroksista B-B₂. Päinvastoin kummedellisessä profiilissa kulttuurikerroksen koostumus ei ole yhtenäinen. Pohjalta tavatun asuinpaikkakerroksen päälle oli kahden ison kalmistokiven välille kasautunut tai kasattu savipitoista soramaata, ja kalmistokerros **oli** vasta tämän kerroksen päällä. Tämä kerrosjärjestys, joka itse asiassa kävi ilmi jo tasokaivausten yhteydessä, on tähän mennessä tutkitun kalmiston osan alueella ainoalaatuinen. On ilmeistä että kysymyksessä on pääosin kaivausalueen länsipuolelle jäävän, silmäkiven ympärille rakennetun kummun reuna. Kummun ääriviivat on hahmoteltu profiilipiirrosten yhteyteen tehtyyn sijoittelukaavioon. On edelleen ilmeistä, että suuret kalmistokivet, jotka sijaitsevat profiilissa kumpua leikkaavan osan päissä, liittyvät kummun rakenteeseen. On ajateltavissa että kumpua reunustaa harva, suurten kalmistokivien

muodostama kehä, jonka erääksi pisteeksi voidaan epäillä myös ruudun I:9 isoa kiveä (punnitus 189).

Tutkimuksen päätyttyä alue peitettiin. Edellisenä vuonna tavattua ilmeistä pystypaatta ei voitu pystyttää alkuperäiselle paikalleen, niinkuin tarkoitus oli, koska se oli talven aikana kuljetettu pois paikalta.

Koekaivaukset

Varsinaisten kaivausten lisäksi kenttätöiden yhteydessä pyrittiin suppeilla koekaivauksilla selvittämään muinaisjäännösalueen laajuutta ja kerrostumien paksuutta ja luonnetta.

Vähäisin pistokokein saatettiin todeta, että muinaisjäännösalue on edellisen vuoden havaintoja laajempi. Alue käy summittaisesti ilmi yleiskartasta. Se käsittää mäen harjalta lähelle pelloksi muutetun alueen rajaa ulottuvan pitkulaisen alueen ja tämän lisäksi ilmeisesti erillisen alueen mäen lounaiskulmassa, nykyisen kuivurin ympärillä.

Selkeämmän kuvan saamiseksi alueella tutkittiin neljä koeruutua tai kuoppaa. Tämän lisäksi jatkettiin v. 1975 aloitettua koeojaa.

Koeruuduksi kutsuttu n. 2x2 m laaja alue tutkittiin aivan mäen laelta, kalliiselta paikalta, josta pistokokeiden yhteydessä oli saatu merkkejä kalmistosta. Pyrkimyksenä oli saada tietoja kalmiston laajenemissuunnasta ja mahdollisesti vinjeitä sen käyttönottolästä.

Savea täynnä olevien kallionkolojen päältä tavattiin ohut sora- tai hiekkakerros ja sen päältä humukseen sekoittunut kerrostuma, jossa esiintyi nekimaaläikkiä. Löydöt olivat yllättäviä. Kalmistosta kertovien poltettujen luiden palojen lisäksi täältä saatiin viikinki- aikaisen tasavartisen soljen katkelma, ns. primitiivinen liuskekirves t. taltta ja naarmupintaista keramiikkaa. Miten varhaisiin löytöihin on suhtauduttava, jääköön ratkaisematta. Paikalla oleva kalmiston osa näyttää joka tapauksessa ajoittuvan nyt tutkittua nuoremaksi.

Muinaisjäännösalueen alaosien luonteen tutkimiseksi jatkettiin vuonna 1975 aloitettua koeojaa 12 metrillä. Siitä kaivettiin vain n. 5 cm paksu kerrostuma, ja tavatut kivet jätettiin paikoilleen. Talteen saatu löydöstö koostui poltetusta savesta eli kliiningistä ja rautaesineen katkelmista. Poltettua luuta tavattiin vain ylimmästä ruudusta. On siten luultavaa, että muinaisjäännösalueen alapää on tulkittava kalmiston sijasta asuinpaikaksi.

Alaosan kulttuurikerroksen paksuuden ja koostumuksen selvittämiseksi tehtiin 80x80 cm suuruinen koekuoppa (koekuoppa II), jonka seinämistä laadittiin profiilipiirros. Tutkimuksissa saatettiin todeta että kulttuurikerros oli n. 70 cm paksuinen. Sen keskikohdilla oli selvä nokimaakerros, jonka päällä oli epämääräinen ohut kiveys. Nokimaakerroksen pohjalta saatiin savihyrrän katkelmia, aaltoviivakeristeisen keramiikan paloja ja poltettua luuta. Kerrostuma vaikuttaa poltetun luun paloista huolimatta asutuskerrostumalta. Paikalta otetuista maanäytteistä tehtiin myöhemmin fosfaattianalyysi, jonka tulokset on merkitty profiilipiirrokseen. Siitä käy ilmi, ettei fosfori ole yksinomaan keskittynyt kulttuurikerrokseksi oletettuun nokikerrokseen, vaan huomattavia fosforipitoisuuksia tavataan sekä maan pintakerroksestä että myöskin huomattavan syvältä nokikerroksen alapuolelta.

Mäen lounaiskulman kulttuurikerroksen luonnetta ja paksuutta pyrittiin selvittämään kahden koekuopan (I ja III) avulla. Päinvastoin kuin kuivurin luona kulttuurikerros vaikutti koekuopissa huomattavan ohuelta. Myös varsinaiset merkit ihmisen toiminnasta olivat vähäiset. Toisesta koekuopasta (I) tavattiin savikerroksen alta selvä nokimaakerros. Toisessa kuopassa (III) pohjan scramaan päällä oli savitiivistetty ja nokea sisältävä kerrostuma (Vrt. liite II). Kysymyksessä on aivan ilmeisesti asutus- eikä kalmistokerros, kuten jo edellisessäkin vuonna saatettiin todeta.

Tähän kertomukseen liittyvät: kaivauslöydöt TYA 90:1-357

tasokarttalehdet 1-6	s. 21-28
profiilipiirroskartat 1-2	s. 29-30
yleiskartta	s. 22
liitteet I-III	s. 7-9
valokuvat 1-20	s. 12-21
diapositiivikuvat 1-7	

Turussa 10.4.1977

Jukka Luoto
Jukka Luoto

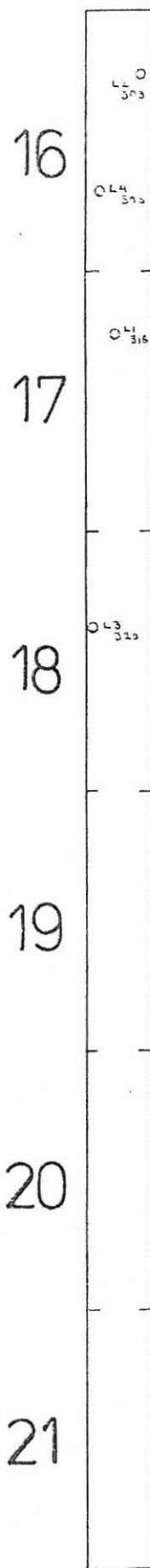
LIITE I

koeoja

mk 1:50

kp 018

A

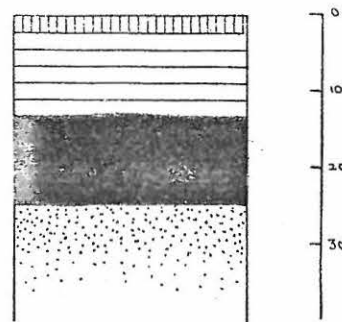

LIITE II

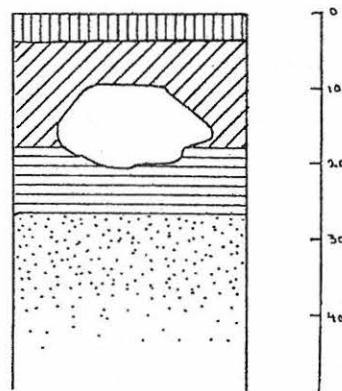
kerrostumat
koekuopissa I ja II

1:10

koekuoppa I

koekuoppa II

 turve

 savi

 savi, jossa savitiivistettä ja nokea

 nokimaa

 soramaa

 tumma mackerros, josta ei tavattu ihmisten jättämiä merkkejä

Luettelo vuoden 1976 Liedon Pahkan Pahamäen kaivausten diapositiivikuvista

- 1. Ruudun II:9 II kerros koillisesta kuvattuna
- 2. Neljännen kerroksen ruudut II:9-8 etelästä kuvattuna.
Keskellä harmaa sorapitoinen maaläikkä
- 3. Edellä kuvattu maaläikkä läheltä kuvattuna
- 4. Kaivausalueen länsireunan profiili ruudusta A:9
- 5. Koeruutu kaakosta kuvattuna
- 6. Koekuoppa II:h seinämää
- 7. Vanhalinna Pahkan Pahamäeltä nähtynä

SELVITYS TASONÄYTEIDEN OTOSTA JA NIIDEN ANTAMISTA
TULOKSISTA LIEDON SAUVALAN JA PAHKAN ALUEELLA

Alueella tavattujen korkeiden fosfaattipitoisuuksien alkuperä pyrittiin valottamaan eri syvyyksiltä otetuin näyttein. Tarkastelukohteiksi valittiin kolme nimittäin: vuoden 1976 Pahkan Pahanäen kaivausten koekuoppa II:n pisteet D₂ ja D₃ sekä aikaisemmin suoritettun fosfaattikartoituksen piste 10 (vrt. kaivauskertomus 1976 ja oheinen karttaliite). Analyysin tulokset käyvät ilmi oheisista taulukoista ja koekuopan osalta ao. kaivauskertomuksesta.

Piste Kk II D₂

Syvyys maan pinnasta	Fosfori mg P/100 g maata	Aines
7,5 cm	200	Hk Hu C
15,0 cm	70	Hk Hu
22,5 cm	75	Hk Hu
30,0 cm	80	Hk Hu C
37,5 cm	90	Hk Hu
45,0 cm	72,5	Si Hu
52,5 cm	90	Hk Hu
60,0 cm	134	Hk Hu C
67,5 cm	90	Si Hu C
75,0 cm	44	Si

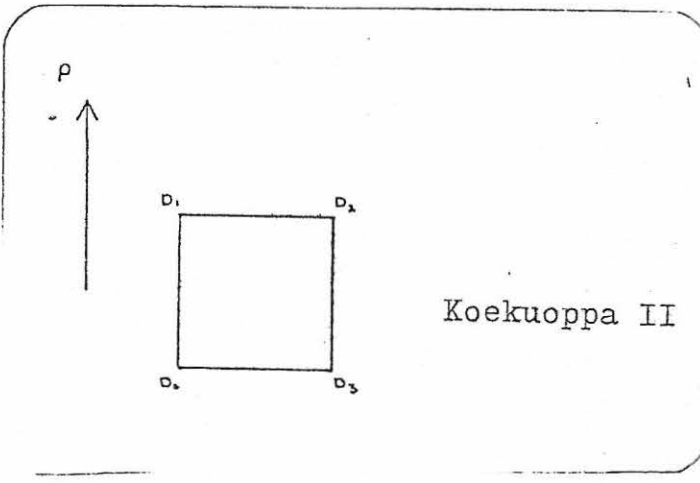
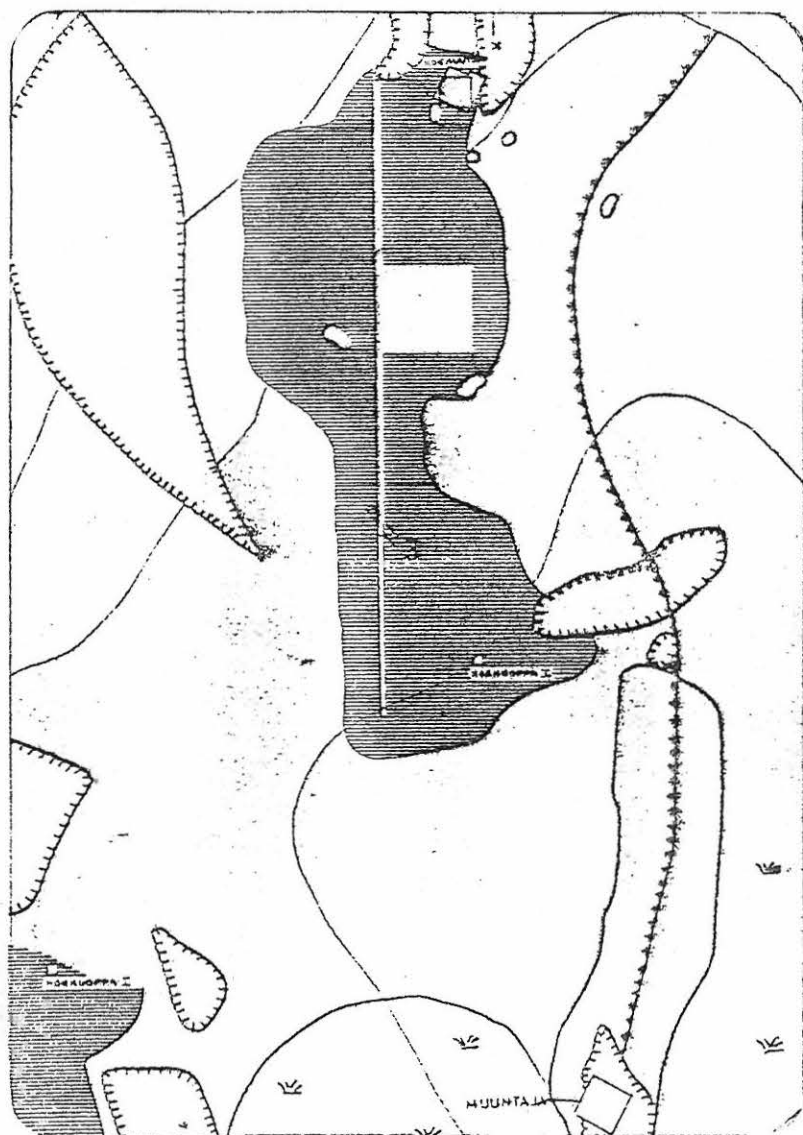
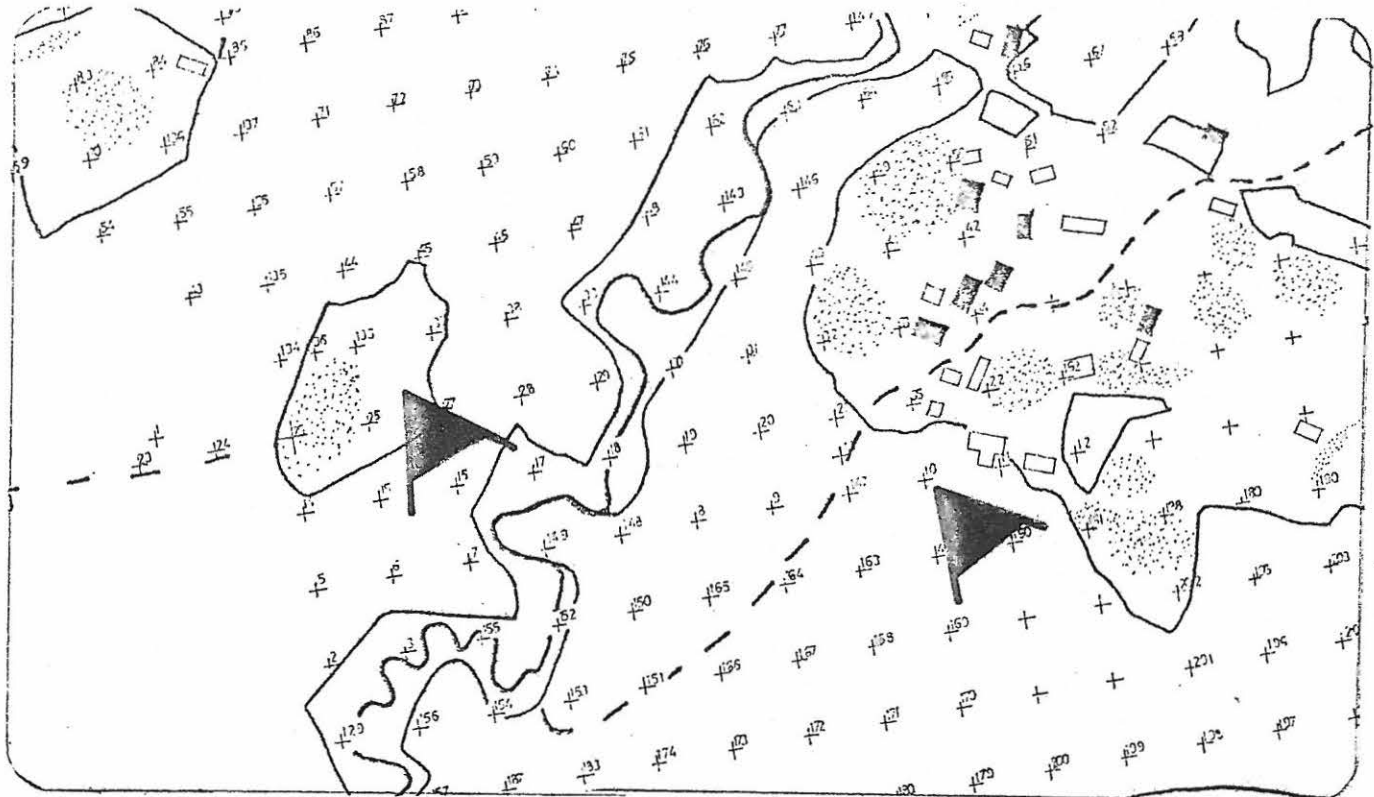
Piste Kk II D₃

Syvyys maan pinnasta	Fosfori mg P/100 g maata	Aines
25,0 cm	81	Hk Hu
30,0 cm	38	Si
50,0 cm	75	Hk Hu

Piste 10

Syvyys maan pinnasta	Fosfori mg P/100 g maata	Aines
10 cm	30	Si
20 cm	33,6	Si
50 cm	22,8	Si
60 cm	28,4	Si

Analyysi osoittaa, ettei fosfori ole peltomaassa eikä muinaisjään-
nöksen alueella levinnyt vain oheksi kerrokseksi maan pintaan,
vaan että huomattavia pitoisuuksia tavataan selvästi kulttuuri- ja
peltomaan alapuoleltakin.

Koekuoppa II

Diar. no 1006

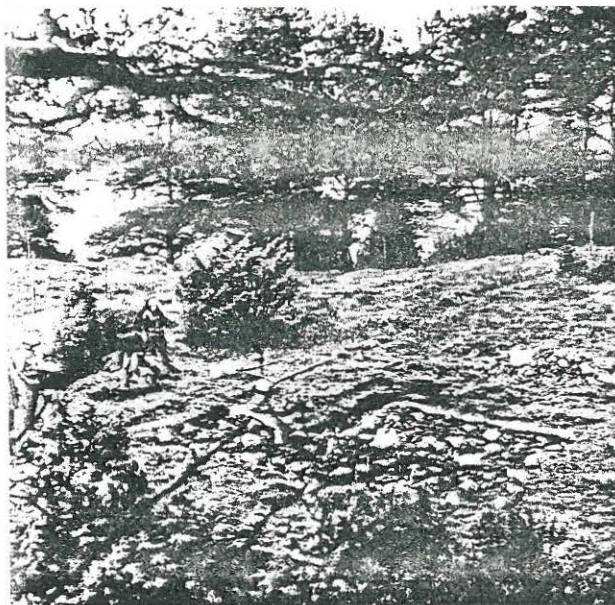
1. Kaivausalueen I kerroksen paljastusta.

Diar. no 1007

2. I kerroksen kiveys kaakosta kuvattuna.

Diar. no 1008

3. II kerros kaakosta kuvattuna.

Diar. no 1009

4. II kerroksen ruuturivi I-III:9 lännestä kuvattuna.

Diar. no 1010

5. III kerroksen ruudut III:9,8 ja II:9,8
kaakosta kuvattuna.

Diar. no 1011

6. III kerroksen ruutu II:8 idästä kuvattuna.

Diar. no 1012

7. IV kerroksen kiveys kaakosta kuvattuna.

Diar. no 1013

8. IV kerroksen ruudut II:9,8, joissa isojen kivien muodostama rykelmä. Kuva otettu kaakosta.

Diar. no 1014

9. IV kerroksen ruudut III:9,8 kuvattuna kaakosta.
Rundusse III:9, keskellä, laattakivi.

Diar. no 1015

10. Laattakivi

Diar. no 1016

11. Löytö no , saviastian pohja.
V kerroksen ruudusta III:8.

Diar. no 1017

12. Saviastian pala edellisestä, reunassa koristeita.

Diar. no 1018

13. V kerros lounaasta kuvattuna.

Diar. no 1019

14. Sama alue kaakosta.

Diar. no 1020

15. Kaivausalueen länsireunan profiili ruudusta A:9.

Diar. no 1021

16. Alueen itäreuna tutkimusten täyttövaiheessa.

LIETO, PAHKA, PAHAMÄKI 1976

Diar.no 1022

17..Ruudun A:8 profiili alueen länsireunasta.

Diar. no 1023

18. Osa ylläolevasta profiilista. Alareunassa näkyy savikerrosta. Vrt. profiili-
piirros.

Diar. no 1024

19. Pohjakerros II:N ruudussa I:8 oleva kuoppa.
Huom. pystyasetetut laattakivet.

Diar. no 1025

20. Koeoja pohjoisesta nähtynä, I kerroksen ruudut
A:16-21